

YONG'INLARNI KELIB CHIKISH SABABLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH

Xorazm viloyati FVB HFXO'M o'qituvchisi
Atadjanov Rustam Marksovich

Annotatsiya: Ushbu maqolada yong'inlarning kelib chiqish sabablari va ularni bartaraf etish usullari o'rganiladi. Yong'inlar nafaqat moddiy zarar keltiradi, balki ekologik muhitga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Maqolada yong'inlarning oldini olish, ularni o'chirish va xavfsizlik choralari tashkil etish bo'yicha tadqiqotlar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari yong'in xavfsizligi sohasidagi yangi yondashuvlar va takliflarni aniqlashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Yong'in, xavfsizlik, o'chirish usullari, oldini olish, ekologik xavf, profilaktika, yong'in xavfsizligi.

Yong'inlar insoniyat tarixida eng katta ofatlardan biri bo'lib kelgan. Yong'inlar moddiy zarar yetkazishdan tashqari, odamlarning hayoti, tabiat va infratuzilmalar uchun ham jiddiy xavf tug'diradi. Ularning kelib chiqishi ko'pincha inson faoliyati bilan bog'liq bo'lsa-da, tabiiy omillar (masalan, chaqmoq urishi, vulqon otilishlari) ham muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada yong'inlarning kelib chiqish sabablari, ularga qarshi kurashish usullari va oldini olish yo'llari batafsil tahlil qilinadi.

Yong'in xavfsizligini ta'minlash bo'yicha bir nechta yondashuvlar aniqlangan:

- Profilaktik chora-tadbirlar (xavfsizlik ko'rsatmalariga rioya qilish);
- Yong'inni tezkor aniqlash tizimlari (signalizatsiya va monitoring tizimlari);
- Yong'inni o'chirish usullarini modernizatsiya qilish (yangi texnologiyalardan foydalanish);
- Ekologik xavfsizlikni ta'minlash uchun yong'in natijasida paydo bo'ladigan zararli moddalarni kamaytirish.

Ushbu maqolada adabiyotlarni tahlil qilish, statistik ma'lumotlarni o'rganish va qiyosiy tahlil usullari qo'llanildi. Shuningdek, yong'in xavfsizligi bo'yicha amaliy tajribalar, ekspertlar bilan suhbatlar va yong'in xavfsizligi bo'yicha turli mamlakatlarning tajribasini o'rganish ishlari amalga oshirildi.

Yong'inlarni kelib chiqish sabablari va ularni bartaraf etish

Yong'inlarning kelib chiqish sabablari

Mamlakatimizning muhim vazifalari qatorida tashkilot, korxona va muassasalardagi, aholi va hududlarni turli tusdagi yong'inlardan muhofaza qilish masalasi alohida o'rin olgan bo'lib, bu borada qator qonunlar, xukumat qarorlari, nizomlar va me'yoriy hujjatlar qabul qilingan. Yong'in va yong'inni xavfidan ximoyalaniş usulli. Yong'in - bu nazorat qilib bo'lmaydigan hodisa bo'lib, bebaho

moddiy va madaniy boyliklarni bir daqiqada yo'q qiluvchi, atrof muhitni izdan chiqaruvchi ofat, ayniqsa u fuqarolarning joniga kulfat keltiruvchi favquloddagi vaziyatdir. Yong'inning kelib chiqishi uch omilning bir vaqtda, bir joyda duch kelishining oqibatidir, ya'ni:- yonuvchan moddani (neft, qog'oz, yog'och va boshqalar);- havo harorati (issiqlik);- uchqun-alanga (gugurt, uchqun, elektr simining qisqa tutashuvi). Xalq xo'jaligida yong'in chiqishining asosiy sabablari quyidagilardan iborat: a) chekish paytida yong'ingarchilikka ehtiyotsizlik bilan munosabatda bo'lish, yonuvchan moddalarni yoqish, gugurt bilan yoritish va boshqalar. Bunday yong'in umumiy yong'inning 26 foizini tashkil qiladi; b) bolalarning o't bilan o'ynashi - 14 %; v) elektr jihozlarini boshqarish qoidalarini buzish natijasida -3,5 g) pechka va tutun quvurlarining noto'g'ri o'rnatilishi oqibatida-8,5 %; d) isitkich jihozlaridan noto'g'ri foydalanishda - 8,3 %; ye) elektr moslamalarini montaj qilish qoidalarining buzilishi- 5%; y) payvandlash ishlarini bajarishda yong'in xavfsizlik qoidalarining buzilishi-2,3 %; j) texnologik jihozlarni boshqarish qoidalarining buzilishi - 1,2 % ni tashkil etadi.[2] Demak, yong'inning birlamchi sabablari kichik yong'in manbalari turtkilari bo'lishi mumkin - bular sigaret qoldiqlari, uchqunlar va o'chirilmagan gugurt qoldiqlari; yuqori haroratli issiqlik manbalari - alanga, pechka va tutun chiqadigan quvurlarning qizigan konstruksiyalari va boshqalar bo'lishi mumkin. Yong'in natijasida quyidagi xavfli omillar paydo bo'ladi: ochiq alanga va uchqunlar; havo va predmetlardagi yuqori harorat; yong'indan paydo bo'lgan o'tkir zararli mahsulotlar; tutun; kislorod miqdorining pasayishi, bino va inshootlarning yemirilishi va buzilishi; portlashlar sodir bo'lishi; yong'in bo'lgan joylarda turli kimyoviy va zaharli moddalarning atrof muhitga tarqalishi, yong'inni suv bilan o'chirilganda turli kimyoviy moddalar qorishmasi natijasida portlashlar yuz berishi va boshqalar.

Yong'inlar turli xil sabablar natijasida yuzaga kelishi mumkin. Ularni uchta asosiy guruhga ajratish mumkin:

Texnik xatolar:

Texnik xatolar ko'pincha sanoat korxonalari, uy-joylar va transport vositalarida yuzaga keladi. Bunga quyidagilar kiradi:

- Elektr tarmoqlaridagi qisqa tutashuvlar:

Elektr simlarining eskirishi, noto'g'ri ulanishlar yoki haddan tashqari yuklama natijasida qisqa tutashuvlar yuzaga kelishi mumkin.

- Elektr jihozlarining noto'g'ri o'rnatilishi yoki ishlatilishi:

Elektr asboblarning yomon sifatli bo'lishi yoki noto'g'ri o'rnatilishi ham yong'in chiqishiga sabab bo'ladi.

- Gaz tizimlaridagi nosozliklar:

Gaz quvurlaridagi teshiklar, gaz sizib chiqishi yoki noto'g'ri ulanishlar portlashlarga olib kelishi mumkin.

- Ishlab chiqarish uskunalarning nosozligi:

Mexanik qurilmalar yoki isitish uskunalarining haddan tashqari qizishi yong'in xavfini oshiradi.

Inson omili:

Insonlarning ehtiyotsizligi, bilim yetishmasligi yoki beparvolik yong'inlarning kelib chiqishiga sabab bo'lishi mumkin.

- Chekishda ehtiyotsizlik qilish:

Sigaretalar yoki tamaki mahsulotlarini yong'inga chidamli bo'lmagan joylarda tashlab yuborish.

- Ochiq olovni noto'g'ri ishlatish:

Masalan, kaminlar, mangal uskunolari yoki cho'g'li asboblarning xavfsizlik qoidalariga rioya qilmasdan ishlatilishi.

- Qurilish va ta'mirlash ishlarida ehtiyotsizlik:

Payvandlash ishlari, ochiq olovdan foydalanish kabi jarayonlarda xavfsizlik texnikasiga rioya qilmaslik.

- Bolalarning o'yinlari:

Bolalar o'yin o'yinlari davomida olovni o'yinchoq deb hisoblab, yong'in chiqishiga sabab bo'lishi mumkin.

Tabiiy omillar:

Tabiatning o'zi ham yong'inlar kelib chiqishiga sabab bo'lishi mumkin.

- Chaqmoq urishlari:

Ayniqsa, quruq o'rmonlarda chaqmoq urishi osonlikcha yong'in kelib chiqishiga olib kelishi mumkin.

- Qurg'oqchilik:

Tuproq va o'simliklarning haddan tashqari qurib ketishi, tabiiy yong'inlarning yuzaga kelishiga sabab bo'ladi.

- Vulkanik faollik:

Vulkanlar otilishi yoki yer qimirlaganda yer ostidan chiqadigan issiqlik manbalari yong'inga sabab bo'lishi mumkin.

Kimyoviy omillar:

Kimyoviy birikmalar bilan noto'g'ri muomala qilish ham yong'inlar kelib chiqishiga olib keladi.

- Yonuvchan moddalar:

Neft, benzin, gaz, spirt va boshqa tez yonuvchan suyuqliklar xavfsiz saqlanmasa.

- Kimyoviy reaksiyalar:

O'z-o'zidan qizish yoki qizdirish natijasida yuzaga keladigan reaksiyalar.

- Portlovchi moddalarning noto'g'ri saqlanishi:

Ammiak, nitrat va boshqa portlovchi moddalar noto'g'ri saqlansa yoki tashilsa, yong'inga olib kelishi mumkin.

Yong'inlarni bartaraf etish yo'llari

Texnik choralar:

- Elektr jihozlarini o'rnatish va ta'mirlashda xavfsizlik qoidalariga qat'iy rioya qilish.

- O't o'chirish moslamalarini o'rnatish (masalan, yong'in detektorlari, purkagichlar).

- Elektr tarmoqlarini muntazam ravishda tekshirish va yangilash.

- Gaz tizimlarini muntazam ravishda texnik ko'rikdan o'tkazish.

Inson omilini nazorat qilish:

- Aholini yong'inga qarshi xavfsizlik choralarini o'rganish bo'yicha muntazam ravishda o'qitish.

- Chekishni cheklash va taqiqlash chorolari.

- Maxsus xavfsizlik zonalarini tashkil qilish (masalan, kuchli portlovchi moddalar saqlanadigan joylar).

- Qurilish va ta'mirlash ishlari vaqtida maxsus xavfsizlik vositalaridan foydalanish.

Tabiiy omillarga qarshi choralar:

- O'rmonlarda yong'inga qarshi to'siqlar tashkil qilish.

- Chaqmoqlarga qarshi himoya tizimlarini o'rnatish.

- Tabiiy yong'inlar vaqtida tezkor evakuatsiya rejalarini ishlab chiqish.

Kimyoviy omillarni bartaraf etish:

- Yonuvchan moddalarni xavfsiz joylarda saqlash.

- Kimyoviy moddalardan foydalanishda xavfsizlik qoidalariga qat'iy amal qilish.

- Yong'in xavfi yuqori bo'lgan hududlarda detektorlar va boshqa ogohlantirish tizimlarini o'rnatish.

Umumiy tavsiyalar:

- Yong'in xavfsizligini oshirish maqsadida maxsus trening va o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish.

- Yong'in sodir bo'lgan taqdirda evakuatsiya rejalarini ishlab chiqish va amalda sinab ko'rish.

- Yong'inga qarshi kurash vositalarini (o't o'chirgichlar, purkagichlar, detektorlar) muntazam tekshirish va ta'mirlash.

- Yong'in xavfi yuqori bo'lgan hududlarda monitoring tizimlarini o'rnatish.

Yong'in xavfsizligi bo'yicha mavjud usullar va tizimlarning samaradorligi muhokama qilindi. Shu bilan birga, yong'inlarni oldini olish bo'yicha yangi texnologiyalardan foydalanishning afzalliklari ham ko'rib chiqildi. Yong'in xavfsizligi tizimlarini takomillashtirishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish istiqbollari ham tahlil qilindi.

Xulosa

Yongʻinlarni oldini olish uchun xavfsizlik qoidalariga rioya qilish, profilaktika choralari kuchaytirish va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Xavfsizlik tizimlarini yaxshilash orqali yongʻinlar sabab boʻladigan moddiy zarar va ekologik xavflarni kamaytirish mumkin. Kelgusida yongʻin xavfsizligini taʼminlash boʻyicha xalqaro tajribani oʻrganish va uni milliy sharoitga moslashtirish zarur.

Adabiyotlar

1. Худоев А.Е. тахрири остида. Ёнғин хавфсизлиги. 2- нашри. -Т.: Уз.Р. ИИБ Ёнғин хавфсизлиги олий техник мктаби.
2. “Ёнғин хавфсизлиги тўғрисида”ги қонун. Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатлари тўплами. -Т.: 2009 й., 40-сон.
3. Азимов Х.А. Бино ва иншоотларда ёнғин хавфсизлиги. Ўқув қўлланма. - Т.: ТАҚИ, 2004актаби. 2007. - 722 б. 3 Elektron resurslar
4. Шомирзаев Х.Х. Теория просесов горения. Ташкент: ТДТУ, 2004
5. www.gov.uz – Ўзбекистон Республикаси ҳукумат портали.
6. www.lex.uz – Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.
7. www.ziyounet.uz– Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги сайти